

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΙΚΗ-ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Μαρία Χασάνδρα και Μάριος Γούδας

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη: Σκοπός της εργασίας είναι να αναλύσει τις έννοιες της “αξιοπιστίας-φερεγγυότητας” και “εγκυρότητας” στις ποιοτικές-ερμηνευτικές μεθόδους έρευνας. Αρχικά παρουσιάζονται τα διαφορετικά αξιώματα στα οποία βασίζονται οι δύο ερευνητικές προσεγγίσεις, ποσοτική και ποιοτική. Απόρροια των διαφορετικών αξιωμάτων είναι και οι διαφορές στη μεθοδολογία, στον τρόπο ανάλυσης και στα κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας-φερεγγυότητας. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι τεχνικές που διασφαλίζουν την αξιοπιστία-φερεγγυότητα και εγκυρότητα στις ποιοτικές-ερμηνευτικές μεθόδους έρευνας και ένα παράδειγμα εφαρμογής αυτών. Για την αξιολόγηση της ποιότητας της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων μιας ποιοτικής μελέτης χρησιμοποιείται ο όρος “εμπιστευσιμότητα”. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για να εξασφαλίσουν την εμπιστευσιμότητα είναι η *αξιοπιστία-φερεγγυότητα*, η *μεταβιβασιμότητα*, η *βασιμότητα*, και η *επιβεβαιωσιμότητα*.

Λέξεις κλειδιά: Εμπιστευσιμότητα, Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας, Φυσική αγωγή.

Διεύθυνση: Μάριος Γούδας, Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Καρπός, 421 00 Τρίκαλα. E-mail: mgoudas@pe.uth.gr

Μία καθηγήτρια η οποία ακούει σε ένα επιμορφωτικό σεμινάριο ότι “η Χ έρευνα έδειξε ότι η Ψ μέθοδος διδασκαλίας είχε καλά αποτελέσματα στη διδασκαλία κάποιων κινητικών δεξιοτήτων” γίνεται δέκτης νέας γνώσης την οποία θα πρέπει να αξιολογήσει. Όμως, η έρευνα δεν είναι ομοιόμορφη. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο πρότυπο στο οποίο να εντάσσονται όλες οι ερευνητικές διαδικασίες. Διαφορετικά είδη έρευνας αντιπροσωπεύουν εντελώς διαφορετικές φιλοσοφίες και πρακτικές. Είναι φανερό ότι αν ο καθηγητής ή η καθηγήτρια γνωρίζει τις αρχές στις οποίες βασίζεται κάθε διαφορετικό είδος έρευνας, τότε θα είναι σε θέση να αξιολογήσει κριτικά τη νέα γνώση που του προσφέρεται.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να συζητήσει τις διαφορετικές προσεγγίσεις των ποσοτικών και ποιοτικών ερευνών και να παρουσιάσει τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη διασφάλιση της αξιοπιστίας-φερεγγυότητας και της εγκυρότητας των ποιοτικών μεθόδων έρευνας. Αναλυτικότερα, στην αρχή παρουσιάζονται τα διαφορετικά αξιώματα στα οποία βασίζονται οι δύο ερευνητικές προσεγγίσεις. Από τη διαφοροποίηση στα αξιώματα πηγάζουν και οι διαφορές των δύο αυτών ερευνητικών προσεγγίσεων στη μεθοδολογία, στον τρόπο ανάλυσης και στα κριτήρια εγκυρότητας και αξιοπιστίας-φερεγγυότητας. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται ένα παράδειγμα εφαρμογής στις τεχνικές εγκυρότητας και αξιοπιστίας-φερεγγυότητας. Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την ποιοτική έρευνα, τα χαρακτηριστικά της, τις τεχνικές συλλογής και ανάλυσης δεδομένων όπως και για θέματα δεοντολογίας για τη διεξαγωγή της έρευνας, υπάρχουν στο βιβλίο “Για μια καλύτερη φυσική αγωγή” (Παπαϊωάννου, Θεοδωράκης, & Γούδας, 2003).

Αντιδιαστολή ποιοτικών-ερμηνευτικών μεθόδων έρευνας με την ποσοτική-θετικιστική προσέγγιση

Ο όρος *ποιοτική* δεν αναφέρεται στην αξία ή στην ποιότητα μιας έρευνας, αλλά υποδηλώνει τα αξιώματα στα οποία στηρίζεται αυτή. Άλλοι όροι που χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν αυτές τις δύο διαφορετικές ερευνητικές προσεγγίσεις είναι για την ποσοτική ο όρος *θετικιστική*, ενώ για την ποιοτική οι όροι *επεξηγηματική-ερμηνευτική* ή και *νατουραλιστική*, δηλαδή έρευνα σε φυσικά πλαίσια. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει μία ποιοτική προσέγγιση. Κατά συνέπεια υπάρχουν και διαφορές ως προς τα κριτήρια που χρησιμο-

ποιούνται για την αξιολόγηση της ποιότητας της έρευνας στις διάφορες προσεγγίσεις. Σύμφωνα με τις Madill, Jordan, και Shirley (2000) κριτήρια που χρησιμοποιούνται στην ποσοτική έρευνα, όπως εγκυρότητα και αξιοπιστία, είναι κατάλληλα για την αξιολόγηση της ποιοτικής μεθόδου μόνον αν η σχετική έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο της ρεαλιστικής προσέγγισης. Η έρευνα, δηλαδή, πρέπει να αξιολογείται με τα κριτήρια της 'λογικής' που έχει ακολουθήσει. Για αυτό το λόγο οι ποιοτικοί ερευνητές οφείλουν να παρουσιάζουν και να προαναγγέλλουν ή να προκαθορίζουν ξεκάθαρα την επιστημολογική τους θέση, να διεξάγουν την έρευνα με τρόπο σύμφωνο με αυτή τη θέση και να παρουσιάζουν τη μελέτη έτσι ώστε να επιτρέπει την ανάλογη εκτίμηση ή αξιολόγησή της. Οι Henwood και Pidgeon (1994), επίσης, υποστηρίζουν ότι "η αξιολόγηση της επιστημονικής έρευνας δεν μπορεί να είναι μόνο μία τεχνική ή μια διαδικασία κρίσης, αλλά αυτό πρέπει να αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης εξέτασης των ηθικών, δεοντολογικών και πολιτικών επιλογών που οι ερευνητές και οι κοινωνίες πρέπει αναπόφευκτα να κάνουν".

Η διαφορά της ποσοτικής από την ποιοτική έρευνα δεν έγκειται στις διαφορετικές τεχνικές και μεθόδους που χρησιμοποιούν, αλλά στη διαφορετική θεωρητική 'λογική' με την οποία προσεγγίζεται η έρευνα. Ανεξάρτητα όμως από όλα αυτά, η βασική ερώτηση που τίθεται όταν κάποιος αναφέρει ότι γνωρίζει κάτι καινούριο είναι "Πώς το γνωρίζεις;". Ο ερευνητής ή η ερευνήτρια απαντάει σε αυτό το ερώτημα παραθέτοντας λεπτομέρειες για την επιστημονική μεθοδολογία που ακολούθησε έτσι ώστε να πιστοποιήσει την εγκυρότητα της νέας γνώσης που παρήγαγε. Αυτή είναι η διαδικασία που διαχωρίζει την επιστημονική γνώση από άλλες κοινές μορφές γνώσης όπως η λογική ή η εμπειρία (Locke, 1989). Όμως, όπως περιγράφεται παρακάτω, η μεθοδολογία που επιλέγει ο ερευνητής προϋποθέτει αναγκαστικά κάποια συγκεκριμένα αξιώματα σχετικά με τη φύση της γνώσης (επιστημολογία) και με τη φύση των πραγμάτων και τη μορφή της πραγματικότητας (οντολογία), αλλά και ορισμένη που εξυπηρετεί τα ενδιαφέροντα που έχει ως ερευνητής. Τα θέματα αυτά θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Διαφορετικά αξιώματα

Τα αξιώματα είναι βασικά 'πιστεύω' ή θέσεις που υιοθετεί κανείς και τις οποίες δεν μπορεί να αποδείξει ή να διαψεύσει. Είναι το σύστημα πάνω στο οποίο βασίζεται κάποιος για να σκεφτεί και να ενεργήσει. Είναι, δηλαδή, η άποψή του για τον κόσμο, ο τρόπος που αντιλαμβάνεται την πολυπλοκότητα της πραγματικότητας.

Πίνακας 1: Διαφορετικά αξιώματα στα οποία στηρίζονται η ποιοτική και η ποσοτική ερευνητική προσέγγιση (Από Sparkes, 1992b)

Ερευνητική Προσέγγιση		
Αξιώματα	Ποσοτική	Ποιοτική
Οντολογία	Εξωτερική - Ρεαλιστική	Εσωτερική - Σχετική
Επιστημολογία	Αντικειμενική - Δυσαιδική	Υποκειμενική - Αλληλεπιδρώσα
Μεθοδολογία	Νομοθετική - Πειραματική	Ιδιογραφική - Ερμηνευτική - Διαλεκτική
Ερευνητικά ενδιαφέροντα	Πρόβλεψη & Έλεγχος	Κατανόηση & Ερμηνεία

Οι ερευνητές που υιοθετούν τη θετικιστική και την επεξηγηματική-ερμηνευτική προσέγγιση βασίζονται σε διαφορετικά αξιώματα. Τα αξιώματα αυτά κατευθύνουν την ερευνητική διαδικασία από τη σύλληψη και τον αρχικό σχεδιασμό της έρευνας μέχρι τη δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων και την εκμετάλλευση αυτών. Ο Πίνακας 1 παρουσιάζει τα διαφορετικά αξιώματα στα οποία στηρίζονται η ποιοτική και η ποσοτική έρευνα. Για μια σε βάθος συζήτηση και ανάλυση του θέματος αυτού ο αναγνώστης παραπέμπεται στα βιβλία των Lincoln και Guba (1985), Denzin και Lincoln (1998) και Sparkes (1992a).

Για να κατανοηθεί ο τρόπος με τον οποίο τα αξιώματα που ασπάζεται ο ερευνητής επηρεάζουν την ερευνητική διαδικασία, αρκεί να παρακολουθήσει τον τρόπο που ενεργούν δύο ερευνητές, ένας που υιοθετεί τη θετικιστική και ένας που υιοθετεί την επεξηγηματική-ερμηνευτική 'λογική', προσεγγίζοντας το ίδιο θέμα. Ο ερευνητής που ασπάζεται την ποσοτική 'λογική' θεωρεί ότι υπάρχει μια πραγματικότητα, ότι τα φαινόμενα λαμβάνουν χώρα ανεξάρτητα από το πώς και το αν γίνονται αντιληπτά και ότι υπακούουν σε νόμους. Τα φαινόμενα αυτά με τα κατάλληλα μέσα μπορούμε να τα παρατηρήσουμε όπως είναι στην πραγματικότητα και να δώσουμε μίαν ακριβή περιγραφή τους (ρεαλιστική οντολογία). Για παράδειγμα, σύμφωνα με το σκεπτικό των ποσοτικών ερευνών, τα κίνητρα των γυμναστών για τη δουλειά τους στο σχολείο είναι κάτι που μπορεί να παρατηρηθεί και να περιγραφεί ρεαλιστικά και αντικειμενικά, ανεξάρτητα, δηλαδή, από τις προκαταλήψεις και τις ιδέες του ερευνητή που τα περιγράφει. Σύμφωνα με τον ίδιο ερευνητή, τα φαινόμενα μπορούν να μεταφραστούν σε μεταβλητές οι οποίες είναι μετρήσιμες, και αναλύοντας κατάλληλα αυτές τις μεταβλητές είναι δυνατόν να διατυπωθούν εικασίες ή υποθέσεις για τους νόμους που διέπουν αυτά τα

φαινόμενα. Σύμφωνα πάντα με τον ίδιο ερευνητή, η γνώση που παράγεται με αυτό τον τρόπο είναι αντικειμενική, δηλαδή υπάρχει ανεξάρτητα από τον ερευνητή εφόσον ακολουθήθηκαν οι κατάλληλες διαδικασίες για την παραγωγή της (ρεαλιστική-εξωτερική επιστημολογία). Παρομοίως, επηρεάζεται και η μεθοδολογία που ακολουθείται για τον καθορισμό, την απομόνωση και το χειρισμό των μεταβλητών. Τέλος, ο απώτερος στόχος της έρευνας είναι η παραγωγή νόμων που καθορίζουν τα φαινόμενα. Νόμος σε αυτό το πλαίσιο σημαίνει ότι τα φαινόμενα υπακούουν σε μια 'λογική' εξωτερική διεργασία, που είναι έξω από αυτά και δεν επηρεάζονται από ατομικές ή τοπικές ιδιαιτερότητες. Έτσι, ο ερευνητής θα απομονώσει κάποιες μεταβλητές, θα διαμορφώσει υποθέσεις για τη σχέση των μεταβλητών αυτών και στη συνέχεια θα ελέγξει τις υποθέσεις αυτές (νομοθετική-πειραματική μεθοδολογία). Σε ό,τι αφορά το χειρισμό των αποτελεσμάτων, αν ανακαλυφθεί, για παράδειγμα, ότι τα κίνητρα των καθηγητών φυσικής αγωγής στη δουλειά τους στο σχολείο επηρεάζονται από τις Χ και Ψ μεταβλητές, αυτό σημαίνει ότι ελέγχοντας και τροποποιώντας αυτές τις δύο μεταβλητές, θα είναι δυνατόν να επηρεαστούν τα κίνητρα των καθηγητών (ενδιαφέροντα: πρόβλεψη και έλεγχος).

Αντίθετα, για τον ερευνητή που ασπάζεται την επεξηγηματική-ερμηνευτική 'λογική', τα φαινόμενα δεν υπάρχουν ανεξάρτητα από αυτόν. Ο ερευνητής αυτός αναγνωρίζει ότι ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται τα φαινόμενα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη στάση που παίρνει απέναντι σε αυτά, από την ικανότητά του να διεισδύσει σε αυτά και από τις προκαταλήψεις και τις ιδέες που ο ίδιος έχει (εσωτερική-σχετική οντολογία). Αυτός ο ερευνητής αναγνωρίζει ότι η γνώση που παράγει ερευνώντας αυτά τα φαινόμενα είναι σχετική και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον ίδιο, από το πώς θα χειριστεί αυτός και οι συμμετέχοντες στην έρευνα την ερευνητική διαδικασία. Με άλλα λόγια, το αποτέλεσμα της έρευνας σε αυτή την περίπτωση είναι σίγουρα μοναδικό και δεν είναι δυνατό να επαναληφθεί για να επιβεβαιωθεί, αφού εξαρτάται από τις αντιδράσεις των ατόμων που συμμετέχουν (υποκειμενική αλληλεπιδρώσα επιστημολογία). Για τον ίδιο λόγο η μεθοδολογία που ακολουθεί έχει ως στόχο την κατανόηση σε βάθος των φαινομένων, όχι από την πλευρά του ερευνητή αλλά από τη σκοπιά των εμπλεκόμενων στα φαινόμενα αυτά. Έτσι, εξετάζοντας τα κίνητρα των καθηγητών φυσικής αγωγής, ο σκοπός δεν είναι να βρεθούν οι παράγοντες που τα καθορίζουν, αλλά να κατανοηθεί το πώς αντιλαμβάνονται οι καθηγητές το ρόλο τους στο πεδίο της δουλειάς, και το πώς αυτοί οι ίδιοι νιώθουν ότι διαμορφώνονται και επηρεάζονται τα κίνητρά τους για τη δουλειά τους

μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της ζωής τους (κατανόηση και επεξήγηση ως σκοπός της ερευνητικής διαδικασίας).

Διαφορετικές μέθοδοι

Οι ποσοτικές μέθοδοι έρευνας περιλαμβάνουν ακριβείς μετρήσεις, αυστηρό έλεγχο των μεταβλητών (συντά μέσα στο εργαστήριο), και στατιστικές αναλύσεις. Οι ποιοτικές μέθοδοι, αντίστοιχα, περιλαμβάνουν παρατήρηση στο φυσικό περιβάλλον αυτού που εξετάζουν (άτομα, φαινόμενα, έννοιες, αντιλήψεις, κ.λπ.). Οι ποσοτικές μέθοδοι επικεντρώνονται στην ανάλυση (απομονώνοντας κι εξετάζοντας τα επιμέρους στοιχεία ενός φαινομένου), ενώ η ποιοτική έρευνα προσπαθεί να κατανοήσει το νόημα της εμπειρίας ενός ατόμου σε συγκεκριμένο περιβάλλον και το πώς τα επιμέρους στοιχεία αλληλεπιδρούν για να σχηματίσουν το όλο. Έτσι, το δείγμα (αν και ο όρος αυτός δε χρησιμοποιείται από τους ερμηνευτικούς ερευνητές) στην ποιοτική έρευνα αποτελεί σκόπιμη επιλογή του ερευνητή και είναι συνήθως μικρό σε αριθμό, ενώ στην ποσοτική είναι, κατά κανόνα, τυχαία επιλεγμένο και μεγάλο σε αριθμό. Ο ερευνητικός σχεδιασμός είναι ευέλικτος, και είναι δυνατό να αλλάξει στην πορεία, ενώ στην ποσοτική έρευνα είναι αυστηρά προκαθορισμένος. Η ανάλυση των δεδομένων περιλαμβάνει περιγραφικές κι ερμηνευτικές μεθόδους, ενώ στην ποσοτική χρησιμοποιούνται μόνο στατιστικές μέθοδοι. Η κατεύθυνση της υπόθεσης στην ποιοτική έρευνα δεν είναι προκαθορισμένη, αλλά προκύπτει μέσα από την ερευνητική διαδικασία. Αντίθετα, η ποσοτική έρευνα ξεκινά πάντα με μια υπόθεση η οποία επιβεβαιώνεται ή ανατρέπεται. Γενικότερα, η υπόθεση στην ποιοτική έρευνα είναι επαγωγική σε αντίθεση με την ποσοτική που είναι παραγωγική. Τέλος, ο ερευνητής αποτελεί το 'πρωταρχικό εργαλείο' στην ποιοτική έρευνα, τόσο στη συλλογή των δεδομένων όσο και στην ανάλυσή τους. Αλληλεπιδρά με το περιβάλλον της έρευνας και η ευαισθησία και οι αντιλήψεις του επηρεάζουν άμεσα την έρευνα (Thomas & Nelson, 1996).

Διαφορετική 'λογική' εγκυρότητας και αξιοπιστίας

Η 'λογική' της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας, όπως αυτή διαμορφώνεται στις ποσοτικές μεθόδους έρευνας, δεν μπορεί να εφαρμοστεί στις ποιοτικές μεθόδους έρευνας. Ακόμη και μέσα στο χώρο της ποιοτικής έρευνας υπάρχει μια συνεχιζόμενη συζήτηση στη βιβλιογραφία για το αν είναι δυνατόν να υπάρχουν κοινά κριτήρια ποιότητας έρευνας για όλες τις ποιοτικές προσεγ-

γίσεις (Henwood & Pidgeon, 1994. Madill, Jordan, & Shirley, 2000. Reicher, 2000). Στην ερμηνευτική προσέγγιση από τη στιγμή που αναγνωρίζεται ότι ο ερευνητής φέρνει στην ερευνητική διαδικασία τις δικές του προκαταλήψεις, οι οποίες επηρεάζουν το αποτέλεσμα της έρευνας, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ένας διαφορετικός ερευνητής επαναλαμβάνοντας την έρευνα με τις ίδιες συνθήκες, θα έφτανε στα ίδια συμπεράσματα. Αντίθετα, αυτό που αναγνωρίζεται είναι ότι τα συμπεράσματα είναι του ερευνητή, και ότι ο καθένας μπορεί να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα διαβάζοντας την περιγραφή της έρευνας. Σε αυτό το σημείο είναι που δίνεται και ιδιαίτερο βάρος. Ο ερευνητής θα πρέπει να πείσει ότι η περιγραφή που κάνει είναι όσο το δυνατόν πληρέστερη και ακριβέστερη. Η αξιολόγηση της έρευνας μπορεί να είναι βάσιμη στο βαθμό που ο ερευνητής μπορεί να πείσει ότι περιγράφει τα φαινόμενα με ακρίβεια τόσο από τη δική του πλευρά όσο και από την πλευρά των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Σύμφωνα με τον Hammersley (1992), “η ποιοτική έρευνα αποτελεί μια εναλλακτική μορφή έρευνας σε σχέση με την ποσοτική έρευνα των κοινωνικών επιστημών”. Επομένως, πρέπει να αναπτυχθούν ειδικά κριτήρια αξιολόγησης για την ποιοτική έρευνα. Παρόλο που οι ειδικοί διαφωνούν για το ποια είναι τα καταλληλότερα κριτήρια, συμφωνούν στο ότι σίγουρα πρέπει να είναι διαφορετικά από αυτά της ποσοτικής έρευνας. Έτσι, προτείνουν ότι η αξιολόγηση κάθε επιστημονικής ποιοτικής έρευνας πρέπει να γίνεται σύμφωνα (α) με το εάν αυτή προσφέρει στη θεωρία, (β) με το εάν είναι επιστημονικά αξιόπιστη κι εμπειρικά βασισμένη, (γ) με το εάν τα ευρήματα μπορούν να γενικευθούν ή να μεταφερθούν και σε άλλες καταστάσεις, και (δ) με το αν παίρνει υπόψη την επίδραση του ερευνητή και της ερευνητικής στρατηγικής στα ευρήματα της έρευνας. Τα παραπάνω κριτήρια φαίνεται να αντιστοιχούν στην εσωτερική και εξωτερική εγκυρότητα, την αξιοπιστία, και την αντικειμενικότητα της ποσοτικής έρευνας. Στη συνέχεια του άρθρου υπάρχει μία αναλυτικότερη περιγραφή των τεχνικών που χρησιμοποιούνται για τη διασφάλιση των κριτηρίων της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας στις ποιοτικές-ερμηνευτικές και νατουραλιστικές, δηλαδή παρατήρηση σε φυσικά πλαίσια, μεθόδους έρευνας.

Τεχνικές για τη διασφάλιση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας

Κάθε έρευνα για να χαρακτηριστεί χρήσιμη από τους αναγνώστες πρέπει να παρέχει στοιχεία για την αξιολόγηση της ορθότητας ή πληρότητάς της. Ανάλογα με το ποιοι είναι οι αναγνώστες, τα κριτήρια αξιολόγησης διαφέ-

ρουν. Έτσι, όταν οι αναγνώστες είναι άλλοι ερευνητές, κρίνουν αυστηρά τη μεθοδολογία και το θεωρητικό πλαίσιο. Όταν οι αναγνώστες είναι αυτοί που παίρνουν αποφάσεις (πολιτικοί, εργοδότες, κ.λπ.), κρίνουν αυστηρά τα αποτελέσματα, συμπεράσματα και προτάσεις για να αποφασίσουν αν πάνω σε αυτά θα βασιστούν για να συντάξουν ή να αλλάξουν προγράμματα καθώς και για να πάρουν νέες αποφάσεις. Όταν οι αναγνώστες είναι καθηγητές φυσικής αγωγής, προπονητές, ή αθλητές, κρίνουν αυστηρά τα αποτελέσματα για να βελτιώσουν την καθημερινή τους δουλειά. Όταν οι αναγνώστες είναι οι συμμετέχοντες στην έρευνα κρίνουν αυστηρά το αν οι ερευνητές σεβάστηκαν τις προϋποθέσεις για τη συμμετοχή τους.

Το ερώτημα, όμως, για το κατά πόσο τα συμπεράσματα μιας ποιοτικής έρευνας αξίζει να ληφθούν υπόψη εξακολουθεί να υπάρχει. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για να αξιολογήσουν μία ποσοτική μελέτη ως χρήσιμη και αποδεκτή δεν είναι απαραίτητως ίδια με αυτά που αξιολογούν μία ποιοτική μελέτη.

Ο όρος *εμπιστευσιμότητα* χρησιμοποιείται για την αξιολόγηση της ποιότητας της διεξαγωγής και των αποτελεσμάτων μιας ποιοτικής μελέτης. Σύμφωνα με τους Lincoln και Guba (1985), τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για να εξασφαλίσουν την εμπιστευσιμότητα είναι: η *αξιοπιστία-φερεγγυότητα*, η *μεταβιβασιμότητα*, η *βασιμότητα*, και η *επιβεβαιωσιμότητα*. Η αξιοπιστία-φερεγγυότητα αναφέρεται στην εμπιστοσύνη για την αλήθεια των δεδομένων. Η μεταβιβασιμότητα αναφέρεται στο βαθμό στον οποίο τα ευρήματα από την έρευνα μπορούν να μεταφερθούν και σε άλλα πλαίσια ή ομάδες. Η βασιμότητα αναφέρεται στην αναζήτηση στοιχείων ή μέσων για να εξεταστούν τυχόν παράγοντες αστάθειας ή/και φαινομενικών ή σχεδιασμένων επιρροών και μεταβολών. Η επιβεβαιωσιμότητα, τέλος, αναφέρεται στην αντικειμενικότητα ή ουδετερότητα των δεδομένων έτσι ώστε να υπάρχει συμφωνία ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα ανεξάρτητα άτομα για την ορθότητα ή το νόημα των δεδομένων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικότερα οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται για να διασφαλίσουν την εμπιστευσιμότητα σε καθένα από τα επιμέρους κριτήρια.

Αξιοπιστία-φερεγγυότητα. Οι τεχνικές οι οποίες αυξάνουν την πιθανότητα να παραχθούν αξιόπιστα ευρήματα είναι:

1. *Η παρατεταμένη ενασχόληση.* Πριν τη διεξαγωγή της έρευνας ο ερευνητής πρέπει να αφιερώσει χρόνο μέσα στο περιβάλλον που θα μελετήσει προκειμένου να εξοικειωθεί με το περιβάλλον, να αποβάλει τυχόν λανθασμένες πληροφορίες που έχει από πριν και να εξασφαλίσει την εμπιστοσύνη αυτού ή αυτών που θα μελετήσει.

2. *Η επίμονη παρατήρηση.* Ο σκοπός της επίμονης παρατήρησης είναι: (α) να εντοπιστούν εκείνα τα χαρακτηριστικά στοιχεία του περιβάλλοντος ή της ομάδας (ή ατόμου) που θα μελετηθεί και που έχουν στενή σχέση με το σκοπό ή θέμα που μελετάται, και (β) ο εστιασμός και η παρατήρηση των επιμέρους λεπτομερειών.

3. *Η τριμερής διασταύρωση πηγών, μεθόδων, εκτιμητών, και θεωριών.* Η τριμερής διασταύρωση αναφέρεται στη χρήση περισσότερων από μία πηγών ή/και μεθόδων ή εκτιμητών ή θεωριών έτσι ώστε η διασταύρωση των διαφορετικών στοιχείων να δώσουν πιο αξιόπιστα αποτελέσματα - πληροφορίες. Παραδείγματος χάρη, διασταύρωση πηγών ή/και πληροφοριών μπορεί να γίνει από αρχεία, από πρακτικά, από διαφορετικούς συμμετέχοντες. Στη διασταύρωση μεθόδων μπορεί να έχουμε συνδυασμό συλλογής δεδομένων από ερωτηματολόγια, από συνεντεύξεις και από βιντεοσκόπηση ενώ για τη διασταύρωση θεωριών επιχειρείται συγκεκριμένες συμπεριφορές ή φαινόμενα να εξηγηθούν με δύο ή περισσότερες θεωρίες.

4. *Λεπτομερής εξέταση από συνάδελφο.* Είναι μια διαδικασία κατά την οποία η όλη έρευνα (σχεδιασμός, συλλογή δεδομένων, ανάλυση και συμπεράσματα) εξετάζεται βήμα βήμα και από έναν άλλο συνάδελφο, γνώστη της περιοχής και της μεθόδου έρευνας, άσχετο όμως με τη συγκεκριμένη έρευνα. Η διαδικασία αυτή γίνεται προκειμένου να εντοπιστούν αδυναμίες, προκαταλήψεις, μεροληψίες από την πλευρά του ερευνητή. Ο συνάδελφος που θα παίξει αυτόν το ρόλο (του 'δικηγόρου του διαβόλου', αναφέρει η βιβλιογραφία) κάνει συνεχώς ερωτήσεις ουσίας σε θέματα μεθοδολογικά, ηθικά, ερμηνευτικά κ.ά. έτσι ώστε ο ερευνητής να έχει πλήρη επίγνωση του τι κάνει και γιατί.

5. *Ανάλυση αρνητικής περίπτωσης.* Είναι η διαδικασία κατά την οποία επανεξετάζεται το συμπέρασμα μετά την ολοκλήρωση της έρευνας. Με αυτόν τον τρόπο ο ερευνητής ψάχνει στα δεδομένα του για στοιχεία που διαψεύδουν τα συμπεράσματά του.

6. *Καταλληλότητα αναφορών.* Είναι η συλλογή επιπλέον στοιχείων (συνήθως βιντεοσκόπηση ή άλλο οπτικο-ακουστικό υλικό), τα οποία φυλάσσονται για πιθανό επανέλεγχο (εξωτερικό) και χρησιμεύουν στην αξιοπιστία-φρεγγυότητα της έρευνας.

7. *Έλεγχος από τους συμμετέχοντες.* Είναι σημαντική τεχνική μέσω της οποίας τα δεδομένα, οι ερμηνείες και τα συμπεράσματα ελέγχονται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες. Ο έλεγχος από τους συμμετέχοντες γίνεται τόσο κατά τη διάρκεια συλλογής των δεδομένων όσο και μετά. Για παράδειγμα, όταν τα δεδομένα συλλέγονται με συνεντεύξεις, τότε ανά θέμα ή

ερώτηση που εξετάζεται, γίνεται μία σύνοψη των κύριων σημείων που αναφέρθηκαν και ζητείται η γνώμη του συμμετέχοντος για το αν έγιναν ορθώς κατανοητά από τον/την ερευνητή/τρια. Μετά την απομαγνητοφώνηση κάθε συνέντευξης, τα γραπτά κείμενα δίνονται και πάλι στους συμμετέχοντες, μετά από λίγες μέρες (5 έως 7), με σκοπό να διαβαστούν και να πιστοποιήσουν ότι πράγματι αυτά είπαν και ότι συνεχίζουν να συμφωνούν με τα λεγόμενά τους. Σε περίπτωση ασυμφωνίας επαναλαμβάνονται οι συγκεκριμένες ερωτήσεις και ζητούνται διευκρινίσεις.

Μεταβιβασιμότητα. Η μεταβιβασιμότητα στην ποιοτική έρευνα δεν έχει την ίδια σημασία με αυτή της εξωτερικής εγκυρότητας στην ποσοτική έρευνα. Η εξωτερική εγκυρότητα υπό την αυστηρή της έννοια (όπως, δηλαδή, χρησιμοποιείται στην ποσοτική μέθοδο), στην ποιοτική-νατουραλιστική έρευνα είναι αδύνατη. Αυτό όμως που μπορεί να κάνει ο ποιοτικός ερευνητής είναι η λεπτομερής περιγραφή της διεργασίας, του περιβάλλοντος και των προϊόντων. Με τη λεπτομερή περιγραφή τόσο της όλης διεργασίας και του περιβάλλοντος διεξαγωγής της μελέτης όσο και των πληροφοριών και προϊόντων που προκύπτουν καθίσταται δυνατό σε κάθε ενδιαφερόμενο αναγνώστη να καταλήξει σε συγκεκριμένο συμπέρασμα σχετικά με το αν τα στοιχεία αυτά είναι δυνατό να του φανούν χρήσιμα.

Βασιμότητα και επιβεβαιωσιμότητα. Η βασιμότητα και η επιβεβαιωσιμότητα ελέγχεται με τη διαδικασία του εξωτερικού αξιολογητή της εκτέλεσης της έρευνας και του προϊόντος. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει έναν εξωτερικό αξιολογητή, ο οποίος εξετάζει όλη την ερευνητική πορεία προκειμένου να αποφευχθεί η πιθανότητα σκόπιμης ή και επιτηδευμένης χρήσης μεθόδων που πιθανώς θα είχαν σκόπιμες αρνητικές ή θετικές επιπτώσεις στα συμπεράσματα. Επίσης, ελέγχει τα προϊόντα της μελέτης για την ακρίβειά τους.

Ημερολόγιο καταγραφής προς αναλογισμό. Στις ποιοτικές έρευνες είναι πολύ σημαντικό να κρατούνται σημειώσεις, κάτι σαν ημερολόγιο, καθόλη τη διάρκεια της έρευνας. Αυτές οι σημειώσεις αφορούν προσωπικές σκέψεις ή εντυπώσεις που δημιουργούνται σε κάθε επιμέρους φάση της έρευνας. Εκεί καταγράφονται σκέψεις για τα επόμενα βήματα ή σημεία κλειδιά που πρέπει να προσεχθούν και που αφορούν τη διεξαγωγή της έρευνας. Καταγράφονται, επίσης, εντυπώσεις από τη διαδικασία, οι οποίες κρίνεται ότι θα βοηθήσουν στην κατηγοριοποίηση αργότερα των πληροφοριών, αλλά και στοιχεία που θα βοηθήσουν στις ερμηνείες που πρόκειται να δοθούν στην τελική διαδικασία διαχείρισης των κάθε μορφής πληροφοριών που θα συλλεγούν. Η καταγραφή αυτή είναι στη διάθεση του αξιολογητή που ελέγχει την όλη έρευνα.

Παράδειγμα ποιοτικής έρευνας

Οι Hassandra, Goudas, και Chroni (2003) εξέτασαν παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τα εσωτερικά κίνητρα των μαθητών και μαθητριών στη φυσική αγωγή στο σχολείο. Η συλλογή των δεδομένων έγινε σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση, για τον εντοπισμό των μαθητών και μαθητριών που θα συμμετείχαν στις συνεντεύξεις, μοιράστηκαν σε 250 μαθητές και μαθήτριες δύο γυμνασίων ερωτηματολόγια που αξιολογούσαν το επίπεδο των εσωτερικών κινήτρων για το μάθημα της φυσικής αγωγής. Από τις απαντήσεις των μαθητών/τριών στα ερωτηματολόγια επιλέχθηκε ίσος αριθμός αγοριών και κοριτσιών από τις υψηλότερες και χαμηλότερες βαθμολογίες. Οκτώ παιδιά από κάθε ακραίο επίπεδο (4 αγόρια και 4 κορίτσια) δέχτηκαν να συμμετέχουν και έδωσαν συνεντεύξεις (σύνολο συνεντεύξεων: 16). Η μορφή της συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε ήταν ημι-δομημένη. Αρχικά έγιναν ανοιχτές ερωτήσεις (14), τις οποίες ακολούθησαν επιπρόσθετες, διευκρινιστικές ερωτήσεις. Μερικά παραδείγματα των ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκαν είναι: “Υπάρχουν στιγμές που στο μάθημα αισθάνεσαι πίεση ή φόβο; (πότε, γιατί, τι έκανες κ.λπ.)”, “Υπάρχουν στιγμές μέσα στο μάθημα που διασκεδάζεις; (πότε, γιατί, κ.λπ.)”. Η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις έγινε με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης (Boyatzis, 1998). Η θεματική ανάλυση είναι μια διαδικασία κωδικοποίησης των ποιοτικών πληροφοριών σε τρία στάδια. Οι τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για να εξασφαλίσουν την εμπιστευσιμότητα των αποτελεσμάτων παρουσιάζονται παρακάτω:

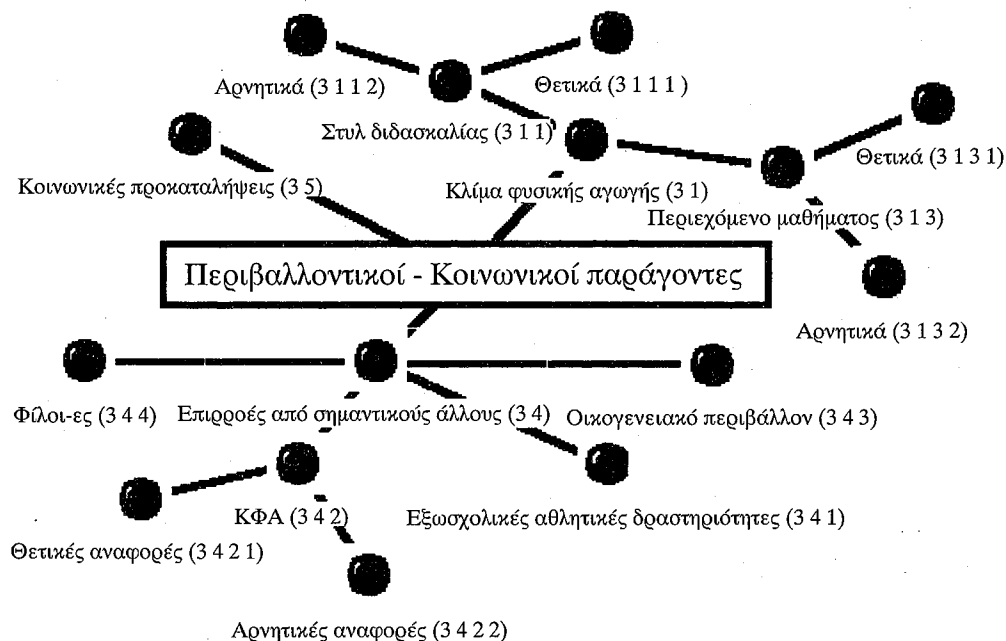
Όσον αφορά την αξιοπιστία-φερεγγυότητα: (α) Εξασφαλίστηκε εκτεταμένη σχέση της ερευνήτριας με το χώρο μέσα από την πολύχρονη εργασιακή εμπειρία στο χώρο, προκαταρκτική εκπαίδευση με 4 σειρές συνεντεύξεων σε 15 άτομα και αναλύσεις, ημερολόγιο καταγραφής προς αναλογισμό, στο οποίο η ερευνήτρια κατέγραφε προσωπικές εντυπώσεις, σκέψεις, ιδέες κ.ά. σε κάθε φάση της μελέτης. (β) Εξασφαλίστηκε, επίσης, έλεγχος από τους συμμετέχοντες, τόσο κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων όσο και μετά την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων. (γ) Εφαρμόστηκε τριμερής διασταύρωση των μεθόδων συλλογής δεδομένων μέσω συνεντεύξεων, παρατηρήσεων της ερευνήτριας και ερωτηματολογίων. Η τριμερής διασταύρωση χρησιμοποιήθηκε για να βελτιωθεί η πιθανότητα να είναι ‘αξιόπιστα’ τα ευρήματα και οι ερμηνείες τους. (δ) Έγινε συζήτηση με τριμελή επιτροπή προκειμένου να διασφαλιστεί ένας εξωτερικός έλεγχος ως προς τη διεξαγωγή της έρευνας. Σχετικά με τη μεταβιβασιμότητα έγινε λεπτομερής περιγραφή της όλης πορείας διεξαγωγής της έρευνας, έτσι ώστε να καθίσταται

δυνατό σε κάθε ενδιαφερόμενο αναγνώστη να καταλήξει σε κάποιο συμπέρασμα για το αν τα στοιχεία αυτά είναι δυνατό να του φανούν χρήσιμα.

Όσον αφορά τη βασιμότητα κρατήθηκαν και είναι διαθέσιμες: (α) Μεθοδολογικές σημειώσεις (εκτέλεσης, αποφάσεων, δειγματοληψίας, αναδυόμενης μεθοδολογίας, ερωτηματολογίων, οδηγού συνέντευξης, πιλοτικής έρευνας), (β) σημειώσεις εμπιστευσιμότητας, και (γ) πρόταση εργασίας (ολοκληρωμένο αρχείο).

Σχετικά με την επιβεβαιωσιμότητα κρατήθηκαν και είναι διαθέσιμα: (α) Ερωτηματολόγια, κείμενα και κασέτες συνεντεύξεων, σημειώσεις ερευνητριας (από παρατήρηση μαθημάτων και από συνεντεύξεις), (β) περιλήψεις κειμένων συνεντεύξεων, κατηγορίες και κατάλογος θεμάτων κωδικοποίησης (θεματικής ανάλυσης), στατιστικές αναλύσεις Η/Υ, και (γ) οργάνωση και ιεράρχηση κατηγοριών, εξήγηση εννοιών, αποτελέσματα, συμπεράσματα και εξήγηση δομής αυτών (αρχεία για έλεγχο από άλλα άτομα).

Από την ανάλυση των δεδομένων φάνηκε ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν τα εσωτερικά κίνητρα των μαθητών και μαθητριών στο μάθημα της φυσικής αγωγής χωρίζονται σε δύο κύριες κατηγορίες: στις ατομικές διαφορές και στους κοινωνικούς περιβαλλοντικούς παράγοντες. Οι ατομικές διαφορές περιλαμβάνουν: (α) τους δείκτες των εσωτερικών κινήτρων (ενδιαφέρον-διασκέδαση, προσπάθεια-σημαντικότητα, και άγχος-πίεση) μέσω των οποίων αξιολογείται η ένταση των εσωτερικών κινήτρων, και (β) τους ατομικούς παράγοντες (αντιλαμβανόμενη χρησιμότητα, αντιλαμβανόμενη αυτονομία, αντιλαμβανόμενη ικανότητα, προσανατολισμός στόχων, φύλο και σχήμα σώματος), η κατεύθυνση των οποίων επηρεάζει και την κατεύθυνση των κινήτρων στη φυσική αγωγή. Οι κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες, οι οποίοι παρουσιάζονται στο Σχήμα 1, περιλαμβάνουν τους παράγοντες που έχουν άμεση σχέση με το σχολικό περιβάλλον (κλίμα τάξης φυσικής αγωγής, περιεχόμενα μαθήματος, σχολικές αθλητικές εγκαταστάσεις, συμμαθητές και παρτές, και καθηγητής φυσικής αγωγής) και τους εξωσχολικούς (ευρύτερους κοινωνικούς) παράγοντες (εξωσχολικές αθλητικές δραστηριότητες, οικογενειακό περιβάλλον, μέσα μαζικής ενημέρωσης, και κοινωνικές προκαταλήψεις-μύθους). Η διερεύνηση των εσωτερικών κινήτρων με την προσέγγιση των ποιοτικών μεθόδων έρευνας ανέδειξε νέους παράγοντες ή/και νέες διαστάσεις γνωστών παραγόντων που επηρεάζουν τα κίνητρα των μαθητών και μαθητριών, όταν συμμετέχουν στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη δόμηση του μαθήματος έτσι ώστε να ενισχυθούν τα εσωτερικά κίνητρα των μαθητών-τριών και η ενεργή συμμετοχή τους στη φυσική αγωγή.

Σχήμα 1: Περιβαλλοντικοί παράγοντες που επηρεάζουν τα εσωτερικά κίνητρα στη φυσική αγωγή.

Σημείωση: 1. Οι αριθμοί στις παρενθέσεις σε κάθε κόμβο φανερώνουν τη δενδροειδή διάταξη της κωδικοποίησης. 2. ΚΦΑ = Καθηγητής φυσικής αγωγής. 3. Οι γραμμές που συνδέουν τους κώδικες – θέματα υποδηλώνουν τις σχέσεις μεταξύ τους δηλαδή, από το μεγαλύτερο – γενικότερο (γονεϊκό δένδρο) προς το μικρότερο – ειδικότερο (δένδρο απογόνου). 4. Μέσα στο κείμενο αναφέρεται ότι το πλαίσιο “Περιβαλλοντικοί – Κοινωνικοί παράγοντες” είναι η μία από τις δύο βασικές κατηγορίες στις οποίες κατηγοριοποιήθηκαν τα δεδομένα. Η τοποθέτησή του στο κέντρο του σχήματος έγινε για να είναι πιο ευδιάκριτες οι ‘ονομασίες’ των υποκατηγοριών. 5. Η διαχείριση των δεδομένων, όπως και η γραφική αναπαράσταση της κατηγοριοποίησης, έγινε με το λογισμικό διαχείρισης ποιοτικών δεδομένων: Software Qualitative Solutions Research (QSR) N*Vivo (1999), London: Sage.

Οι ποιοτικές μεθοδολογίες έρευνας στη φυσική αγωγή

Οι ποιοτικές μεθοδολογίες έρευνας διένυσαν ένα μακρύ και δύσκολο δρόμο έως ότου γίνουν αποδεκτές από τον κύριο όγκο των κοινωνικών και συμπεριφορικών επιστημών. Ο κυριότερος λόγος είναι ο διαφορετικός τρόπος προσέγγισης και διεξαγωγής της ερευνητικής διαδικασίας μεταξύ των ποσοτικών και ποιοτικών μεθοδολογιών (Boyatzis, 1998). Η χρήση των ποιοτικών, ερμηνευτικών μεθοδολογιών έρευνας από ερευνητές στο χώρο του αθλητισμού και της φυσικής αγωγής αυξάνεται τα τελευταία χρόνια και η

επιφύλαξη με την οποία αντιμετωπιζόταν αρχίζει να εκλείπει (Graham, 1995. Siedentop, 1989. Sparkes, 1992a).

Οι Thomas και Nelson (1996), στο βιβλίο τους το οποίο είναι ίσως το περισσότερο διαδεδομένο βιβλίο μεθοδολογίας έρευνας στις αθλητικές επιστήμες, στο κεφάλαιο που αναφέρεται στην ποιοτική έρευνα καταλήγουν: “Η ποιοτική έρευνα είναι ένα αναγνωρισμένο εργαλείο με το οποίο συγκεκριμένες ερωτήσεις μπορούν να απαντηθούν στο χώρο μας ... πρέπει να εκμεταλλευτούμε τα πλεονεκτήματα της δουλειάς που έχει γίνει σε άλλους χώρους και να προσπαθήσουμε να επεκτείνουμε τα όρια της γνώσης με τη δική μας συνεισφορά”.

Συμπερασματικά, η ποιοτική μεθοδολογία πρέπει να χρησιμοποιείται από τους ερευνητές του χώρου όταν κρίνεται ότι με αυτή τη μεθοδολογική προσέγγιση θα καταλήξουν σε ασφαλέστερα συμπεράσματα. Επίσης, σε κάποιες περιπτώσεις και ανάλογα πάντα με την ερευνητική ερώτηση και τη χρησιμότητα της έρευνας, ο συνδυασμός ποιοτικών και ποσοτικών μεθοδολογιών μπορεί να βοηθήσει στην απόκτηση ισχυρότερων δεδομένων. Για παράδειγμα, όταν μελετάται το κλίμα προσανατολισμού των κινήτρων μιας τάξης φυσικής αγωγής ή η αλληλεπίδραση των μαθητών σε μια τάξη φυσικής αγωγής ή η ανατροφοδότηση που δίνει ο καθηγητής φυσικής αγωγής. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, εκτός από τη χρήση των συστημάτων παρατήρησης που θα δώσουν ποσοτικά δεδομένα, η παράλληλη χρήση και ποιοτικών δεδομένων που θα προκύψουν από βιντεοσκοπήση ή από παρατήρηση ή από συνεντεύξεις θα ισχυροποιήσουν τα αποτελέσματα της μελέτης. Επίσης, χρήσιμη είναι η χρήση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων όταν αξιολογείται ένα παρεμβατικό πρόγραμμα φυσικής αγωγής που είχε ως στόχο την αλλαγή στάσεων ή την κοινωνική, ηθική ανάπτυξη, ή την ανάπτυξη κάποιων άλλων ψυχομετρικών χαρακτηριστικών των παιδιών. Σε πολλές από αυτές τις περιπτώσεις η αξιολόγηση γίνεται συνήθως με ερωτηματολόγια. Οι προκατασκευασμένες απαντήσεις που χρησιμοποιούνται στα ερωτηματολόγια καθορίζουν τον τρόπο και το είδος των απαντήσεων που δίνουν οι συμμετέχοντες σε μια έρευνα. Έτσι, είναι δυνατόν να δίνουν απαντήσεις που δε θα σκέφτονταν από μόνοι τους να δώσουν (Foddy, 1996). Η παράλληλη χρήση συνεντεύξεων από ένα μέρος των συμμετεχόντων θα έδινε πλούσια και χρήσιμα στοιχεία για τις τυχόν αλλαγές που προέκυψαν λόγω της παρέμβασης.

Τέλος, τονίζεται ότι η διεύρυνση των ενδιαφερόντων των ερευνητών του χώρου πρέπει να υποστηριχθεί με την καλή γνώση κι άλλων μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Εξάλλου ο στόχος κάθε ερευνητικής προσπάθειας είναι να συνεισφέρει με κάθε διαθέσιμο μέσο στην κατανόηση και εξήγηση θεμάτων

και προβλημάτων που αντιμετωπίζονται στον κάθε ιδιαίτερο χώρο δραστηριοτήτων, ένας από τους οποίους είναι και ο χώρος της φυσικής αγωγής και των σπορ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Γλωσσάριο

> ανάλυση αρνητικής περίπτωσης	= negative case analysis
> αξιοπιστία-φερεγγυότητα	= credibility
> βασιμότητα	= dependability
> έλεγχος από τους συμμετέχοντες	= member check
> εμπιστευσιμότητα	= trustworthiness ή truth value
> εξωτερικός αξιολογητής της διεργασίας και του προϊόντος	= auditor of process and product
> επιβεβαιωσιμότητα	= confirmability
> επεξηγηματική – ερμηνευτική	= interpretive
> επίμονη παρατήρηση	= persistent observation
> ημερολόγιο καταγραφής προς αναλογισμό	= reflexive journal
> θετικιστική	= positivistic
> καταλληλότητα αναφορών	= referential adequacy
> λεπτομερής εξέταση από συνάδελφο	= peer debriefing
> λεπτομερής περιγραφή της διεργασίας, του περιβάλλοντος και προϊόντων	= thick description
> μεταβιβασιμότητα	= transferability
> νατουραλιστική	= naturalistic
> παρατεταμένη ενασχόληση	= prolonged engagement
> ρεαλιστική προσέγγιση	= realist framework
> τριμερής διασταύρωση πηγών, μεθόδων, εκτιμητών, και θεωριών	= triangulation of sources, methods, investigators, and theories

Σημείωση: Επισημαίνεται, ότι η προσπάθεια απόδοσης των παραπάνω όρων στα Ελληνικά από την αγγλική βιβλιογραφία έγινε με την ευθύνη των συγγραφέων και με κριτήριο την πλησιέστερη σύντομη, κατά το δυνατόν μονολεκτική απόδοσή τους. Προτείνεται η παράλληλη χρήση σε παρένθεση και των αγγλικών όρων σε μελλοντικές χρήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming qualitative information: Thematic analysis and code development*. Newbury Park, CA: Sage.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1998). *Collecting and interpreting qualitative materials*. Newbury Park, CA: Sage.
- Foddy, W. (1996). *Constructing questions for interviews and questionnaires: Theory and practice in social research*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Graham, G. (1995). Physical education through students' eyes and in student voices: Introduction. *Journal of Teaching in Physical Education*, 14, 364-371.
- Hammersley, M. (1992). *What's wrong with ethnography?* London: Routledge.
- Hassandra, M., Goudas, M., & Chroni, S. (2003). Examining factors associated with intrinsic motivation in physical education: A qualitative approach. *Psychology of Sport and Exercise*, 4(3), 211-223.
- Henwood, K., & Pidgeon, N. (1994). Beyond the qualitative paradigm: A framework for introducing diversity within qualitative psychology. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 4, 225-238.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newbury Park, CA: Sage.
- Locke, L. (1989). Qualitative research as a form of scientific inquiry in sport and physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 60, 1-20.
- Madill, A., Jordan, A., & Shirley, C. (2000). Objectivity and reliability in qualitative analysis: Realist, contextualist and radical constructionist epistemologies. *British Journal of Psychology*, 91, 1-20.
- Παπαϊωάννου, Α., Θεοδωράκης, Γ., & Γούδας, Μ. (2003). *Για μια καλύτερη φυσική αγωγή. Θεσσαλονίκη: Χριστοδουλίδης.*
- Reicher, S. (2000). Against methodolatry: Some comments on Elliot, Fisher, and Rennie. *British Journal of Clinical Psychology*, 39, 1-6.
- Siedentop, D. (1989). Do the lockers really smell? *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 60, 36-41.
- Sparkes, A. C. (1992a). *Research in physical education and sport: Exploring alternative visions*. London: Falmer.
- Sparkes, A. C. (1992b). The paradigms debate: An extended review and a celebration of difference. In A. C. Sparkes (Ed.), *Research in physical education and sport: Exploring alternative visions* (pp. 9-61). London: Falmer.
- Thomas, J. R., & Nelson, J. K. (1996). *Research methods in physical activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.

CRITERIA FOR ESTABLISHING VALIDITY AND RELIABILITY IN QUALITATIVE- HERMENEUTIC RESEARCH

Mary Hassandra and Marios Goudas

University of Thessaly, Greece

Abstract: This paper discusses the concepts of “reliability” and “validity” in qualitative-hermeneutic research methods. Initially, the different axioms of quantitative and qualitative approaches are presented. These different axioms are the result in differences in methodology, analysis, and in the criteria used to judge validity and reliability. Techniques, used to ensure reliability and validity in qualitative-hermeneutic research, are presented followed by examples in physical education research. The term “trustworthiness” is used to evaluate the quality of the procedure and the results of a qualitative study. The criteria that are employed to establish trustworthiness are *credibility, transferability, dependability, and confirmability*.

Key words: Physical education, Qualitative research methods, Trustworthiness.

Address: Marios Goudas, Department of Physical Education and Sports, University of Thessaly, Karies, 421 00 Trikala, Greece. E-mail: mgoudas@pe.uth.gr